

УДК 352:332:336.5

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4\(12\)-513-529](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4(12)-513-529)

Бурик Зоряна Михайлівна доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, <https://orcid.org/0000-0002-4394-6766>

Огороднійчук Марія Володимирівна кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри права та публічного управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, <https://orcid.org/0000-0002-9050-8523>

РОЗВИТОК ГРОМАД ТА ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Анотація. Відновлення України має базуватися на нових підходах регіонального розвитку з урахуванням спеціалізації, багаторівневості та регіональних інновацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів. Планування розвитку громади та території в контексті національної відбудови є невідкладним і неминучим процесом, у якому пріоритетні сфери мають сприяти відбудові та розвитку, створенню сприятливих умов та безпеки для життя людей. При цьому необхідно визначити певні межі для мінімізації негативних наслідків викликів і загроз воєнного стану, забезпечення охорони та розумного використання природних ресурсів для нинішніх поколінь і майбутнього. Діяльність у сфері планування розвитку громад та територій безпосередньо спрямована на розвиток конкретних територій, з метою раціонального визначення територій для відновлення, аналізу пошкодженої ситуації та вибору можливих планів розвитку. Розвиток громади в сучасних умовах залежить від ефективного використання наявних місцевих ресурсів, таких як природні, людські та фінансові, а також від рівня розвитку інфраструктури, включаючи доступ до освіти, охорони здоров'я, транспорту і зв'язку.

Сучасний стан планування розвитку територій спрямований на збереження та відновлення території і в деяких випадках не руйнує інфраструктуру та житловий фонд. Непередбачені обмеження знизили економічну активність на місцевому та громадському рівнях, спричинивши негативну кризову тенденцію. У цьому контексті територія стикається з новими викликами і змушена вибирати між використанням традиційних методів управління та необхідністю використання нових, раніше непередбачуваних інструментів і підходів.

У статті визначено теоретичні засади управління сталим розвитком громад і територій України. Представлено основні проблеми, з якими стикаються

місцеві громади. Визначено основні напрями ефективного управління розвитком громади. Досліджуючи економічні, соціальні та політичні аспекти, автор розглядає вплив таких факторів, як економічна нестабільність, соціальні проблеми та наслідки війни на функціонування та розвиток місцевих громад. Оскільки фінансове забезпечення розвитку громад відіграє особливу роль у реалізації планів розвитку, аналіз виконання місцевих бюджетів у 2023 році свідчить, що в цілому місцеві бюджети адаптувалися до умов воєнного стану та забезпечили виконання основних завдань бюджетної політики у 2023/2021 роках. Проаналізовано динаміку зміни рейтингу громад для визначення частки громад, у яких відбулася зміна рейтингу у 2023 році порівняно з 2021 роком. Виявлено зміни у рейтингу населених пунктів за типом поселення. Особливу увагу приділено фіскальній та економічній спроможності деокупованих громад, зважаючи на особливу актуальність зміцнення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування на деокупованих територіях. Представлено поділ громад за рівнем їхньої фінансової спроможності та типом адміністративного центру у 2023 р. Різні регіони та громади України втратили внаслідок війни дуже багато, що вимагає різних підходів до планування розвитку та відновлення. В рамках забезпечення розвитку громад і територій запропоновано інструменти розвитку громад і територій. Підсумовуючи, визначено інтегративні аспекти розвитку громад і територій в сучасних умовах.

Оскільки вирішення проблеми розвитку громад і територій може ускладнюватися складними викликами та необхідністю пошуку адекватних рішень, подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення конкретних механізмів ефективного розвитку, що можуть бути застосовані на рівні територіальних громад. Стабільність та відновлення громад і територій потребують запровадження нової ефективної та прозорої трирівневої системи стратегічного планування: національної, регіональної та місцевої стратегій. Стратегічне планування має включати визначення чотирьох функціональних типів регіонів для відновлення та стимулювання регіонального розвитку: регіони відновлення, полюси економічного зростання, регіони з особливими умовами розвитку та регіони сталого розвитку.

Ключові слова: громада, територія, управління сталим розвитком, децентралізація, кризові ситуації, механізми, відновлення, розвиток, регіональний розвиток, рейтингова позиція, фінансова спроможність, план відновлення.

Buryk Zoriana Doctor of Sciences in Public Administration, Professor of the Department of Public Administration And Management, Hryhoriy Skovoroda University In Pereyaslav, <https://orcid.org/0000-0002-4394-6766>

Ogorodniichuk Mariia Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law and Public Administration, Zhytomyr Ivan Franko State University, <https://orcid.org/0000-0002-9050-8523>

DEVELOPMENT OF COMMUNITIES AND TERRITORIES IN MODERN CONDITIONS

Abstract. Ukraine's reconstruction should be based on a new regional development policy that takes into account regional specialization, multilevel nature, and innovation, with the aim of strengthening regional competitiveness. Community and regional development planning in the context of national reconstruction is an urgent and inevitable process, and priority areas should contribute to reconstruction and development, creating favorable conditions and security for people's lives. At the same time, it is necessary to establish certain boundaries to minimize the adverse effects of the challenge and threat of martial law and to ensure the protection and reasonable use of natural resources for present and future generations. Activities in the field of community and territorial development planning are directly aimed at the development of specific territories, with the aim of rationally identifying areas for restoration, analyzing the damaged situation and selecting possible development plans. Community development in today's environment depends on the efficient use of available local resources (natural, human and financial) and the level of infrastructure development, including access to education and medical care, transportation and communication. The current state of territorial development planning is aimed at preserving and restoring the territory and in some cases does not destroy infrastructure and housing stock. Unforeseen restrictions have reduced economic activity at the local and community levels, causing a negative crisis trend. In this context, the territory is facing new challenges and is forced to choose between using traditional management methods and the need to use new, previously unforeseen tools and approaches.

This article defines the theoretical basis for managing the sustainable development of Ukrainian communities and territories. The main problems faced by local communities are presented. Provide key directions for the effective management of community development. By examining economic, social and political aspects, the author considers the impact of such factors as economic instability, social problems and the consequences of war on the functioning and development of local communities. Financial support for regional development plays a special role in the implementation of development plans, the analysis of local budget execution in 2023 shows that, in general, local budgets have adapted to the conditions of martial law and ensured the fulfillment of the main tasks of budget

policy in 2023/2021. The dynamics of changes in settlement ranking were analyzed to determine the percentage of settlements whose rating changed in 2023 compared to 2021. Identified changes in the ranking of settlements by settlement type. Particular attention is paid to the fiscal and economic capacity of the de-occupied communities, given the particular relevance of strengthening the financial capacity of local governments in the de-occupied territories. The author presents the division of communities by the level of their financial capacity and the type of administrative center in 2023. Different regions and communities of Ukraine have lost a lot as a result of the war, which requires different approaches to development and recovery planning. As part of ensuring community and territory development, tools for community and territory development are proposed. To summarize, the integrative aspects of community and territorial development in modern conditions are identified.

Because addressing community and regional development issues can be complicated by complex challenges and the need to find appropriate solutions, further research should focus on specific mechanisms of effective development that can be applied at the community level. The stability and reconstruction of communities and territories requires the introduction of an effective and transparent three-level strategic planning system: national, regional, and local strategies. Strategic planning should include the identification of four functional types of regions to restore and stimulate regional development: recovery regions, economic growth poles, regions with special development conditions, and regions of sustainable development.

Keywords: community, territory, sustainable development management, decentralization, crisis situations, mechanisms, recovery, development, regional development, rating position, financial capacity, recovery plan.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому та децентралізованому світі економічний розвиток органів громад і територій набуває особливого значення. Це пов'язано з необхідністю підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки, покращення якості життя та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку громад і територій. Після реформи децентралізації громади та території функціонують у кризовому стані та зазнають постійних змін. Не встигли громади оговтатися від реформ, як спалахнула пандемія COVID-19, яка понад два роки вплинула на діяльність усіх суб'єктів господарювання. 2022 р. починається з того, що росія вторглася в Україну, і як наслідок, запроваджено військовий стан. Цей «зовнішній шок» мав значний вплив на економіку країни, регіони та місцеві органи. Військова агресія росії проти нашої держави спричинила низку криз на різних рівнях управління (політичному, екологічному, фінансово-економічному, соціальному тощо).

Найбільш гостро зазначені аспекти проявляються на рівні територіальної громади, оскільки відображають економічні тенденції, які в умовах сьогодення вимагають формування ефективних методичних результатів та розробки рекомендацій для розвитку громад і територій. Зазначена сукупність аргументів визначає важливість дослідження питань, пов'язаних з розвитком громад і територій, а також обґрунтування відповідних методів розвитку. Тому сьогодні життєво важливо знайти напрямки та засоби для ефективного розвитку громад і територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питання сталого розвитку регіонів висвітлюється у працях Н.Т. Пак, О. Ткачук, Ю.Б. Іванов, О.Ю. Іванова, І.В. Котов, І.С. Пирога, Н.П. Струк та ін. Сьогодні необхідно сформулювати та продемонструвати напрями вдосконалення управління громадами в умовах сучасності. Посилення військової агресії посилило ознаки агресивності та непередбачуваності в економічній сфері та усвідомило необхідність дослідження формування інноваційних моделей сталого розвитку громад і територій України в умовах глобальних потрясінь.

Метою статті є дослідження сучасного стану відновлення та розвитку громад в Україні та визначення основних проблем, специфіки процесу відновлення та перспектив в управлінні відновленням та розвитком громад і територій в їх сучасному стані, що є важливим питанням для сталого розвитку та підтримання життєздатності громад.

Матеріали і методи. Методологічною та теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі наукового регулювання економічної теорії, теорій регіоналізму, регіонального суспільства та територіального розвитку. Аналіз і синтез - для економічної оцінки регіонального розвитку; систематизація та узагальнення з метою знаходження економічних передумов, показників та факторів формування розвитку громад і регіонів України; статистичні методи - для визначення динаміки розвитку регіонів України; порівняння - для виявлення причинно-наслідкових зв'язків, зіставлення фактичних даних за різні періоди; графічний, з метою наочного відображення отриманих результатів; узагальнення – при розробці стратегічних напрямків розвитку громад та територій України.

Виклад основного матеріалу. Українські громади стикаються з низкою серйозних загроз, що впливають на їхню діяльність. Серед економічних викликів, вагомою проблемою є брак фінансових ресурсів, які необхідні для здійснення соціально-економічної діяльності. Обмеженість можливостей для залучення інвестицій та нестабільне економічне середовище стають причиною того, що регіональні громади знаходяться у скрутному фінансовому становищі. Окрім того, політична нестабільність, високий рівень корупції можуть негативно вплинути на управління та впровадження стратегічних

ініціатив; недостатня участь громадян у процесах територіального розвитку та недостатність інформації можуть призвести до обмеження легітимності та спроможності місцевих громад. Важливо також враховувати різний рівень розвитку громад і територій, що може призвести до соціальної та економічної нерівності. Для подолання цих загроз необхідний комплексний підхід, що передбачає розробку ефективних механізмів та інструментів управління розвитком громад і територій, сприяння участі громадян та антикорупційні стратегії [1, с. 46].

Наслідки військової агресії проти України загрожують економічній безпеці України, зокрема, її громад та територій. Децентралізація, місцева автономія та реформа адміністративно-територіального устрою, що впроваджуються в Україні в рамках європейської інтеграції, допомагають пом'якшити негативні наслідки для територіальних одиниць країни, бізнесу та освіти, створюючи можливості для роботи та навчання у віддалених районах.

Однак війна справила глибокий вплив на всі елементи внутрішньої політики держави загалом і на регіональну політику зокрема. До традиційних викликів, з якими стикалася Україна перед війною, додалися й нові виклики, які з різних причин не були враховані в плані, але зараз є домінуючими і впливатимуть на Україну та регіон ще значний період часу.

Тому формування нової політики регіонального розвитку потребує комплексного аналізу та оцінки поточної ситуації, пов'язаної з війною, та її впливу на ситуацію в Україні загалом, а також на територіях і громадах регіону. Це і окупація української території, і вимушене переміщення, і руйнування інфраструктури, і втрата транзитних можливостей, і деіндустріалізація промислових міст та регіонів тощо [2].

Досвід багатьох розвинених країн та існуючі виклики сьогодення в Україні вимагають створення умов для просторового розвитку адміністративно-територіальних одиниць з метою забезпечення їх функціонування на основі економічного розподілу [3, с. 67].

Враховувати різноманітність рівнів розвитку різних регіонів України, що може призводити до нерівностей у доступі до ресурсів і можливостей, сталий розвиток єдиного місцевого самоврядування потребує змін у системі суспільних відносин для забезпечення узгодження інтересів місцевої влади, бізнесу та місцевого самоврядування для задоволення поточних і майбутніх потреб жителів і громад, тобто європейських норм і стандартів [4, с. 83].

Таким чином, низка негативних явищ у системі управління на місцевому рівні призвела до необхідності реформування територіальної організації місцевої автономії та української влади. До числа таких кризових явищ і процесів відносяться зменшення чисельності сільського населення і сільських населених пунктів, надмірна фрагментація місцевих публічних органів та

відсутність виконавчих органів сільських рад, бюджетних органів, муніципальних підприємств, дуже слабка матеріально-фінансова база, низький рівень компетентності місцевих державних служб і заробітної плати чиновників. В результаті завдання антикризового управління розвитком територіальної громади включає в себе не тільки мінімізацію негативного впливу, а й побудову якісно нової системи за допомогою реформ [5, с. 150].

Все це вимагає нової оцінки поточних документів планування, зокрема GDPR-2027, оцінки нових обмежень, викликаних війною, і нових можливостей, пов'язаних з придбанням кандидатів на членство в ЄС, а також підготовки амбітних планів з відновлення і розвитку країни, залишаючись при цьому реалістичними. Ми розуміємо, що такий план є частиною регіональної політики держави.

Місцеві громади перебувають у центрі як процесів планування, так і реалізації. Вони відіграють вирішальну роль у формулюванні потреб громадян та розробці проектів реконструкції, адаптованих до їхніх запитів. Сьогодні громади не можуть чекати на рішення згори і повинні вирішувати питання місцевого розвитку за власною ініціативою. Це означає створення нових робочих місць, розширення зайнятості та залучення інвестицій, збільшення місцевих фінансових надходжень, покращення якості життя, розвиток благоустрою та інфраструктури [6, с. 117].

Реформа децентралізації в Україні є найбільш успішною та послідовною за останні вісім років. Це було забезпечено давньою європейською традицією децентралізації, послідовністю національного керівництва, а також системною методологією та інституційною підтримкою міжнародних організацій. Міжнародні партнери визнали успіх реформи регіональної організації влади в Україні. Тому основні завдання Уряду на 2022-2025 рр. спрямовані на забезпечення сталого розвитку регіонів та громад. Водночас ці плани довелося скоригувати через російську агресію. Рішення центрального уряду, зумовлені необхідністю швидкого реагування на ситуацію воєнного часу, перервали процес децентралізації в окремих регіонах.

Регіональні плани відновлення наразі існують здебільшого у формі планів відновлення громад. Згідно з опитуванням лідерів громад, проведеним протягом досліджуваного періоду, лише третина громад наразі має конкретний документ про стратегію відновлення (рис.1).

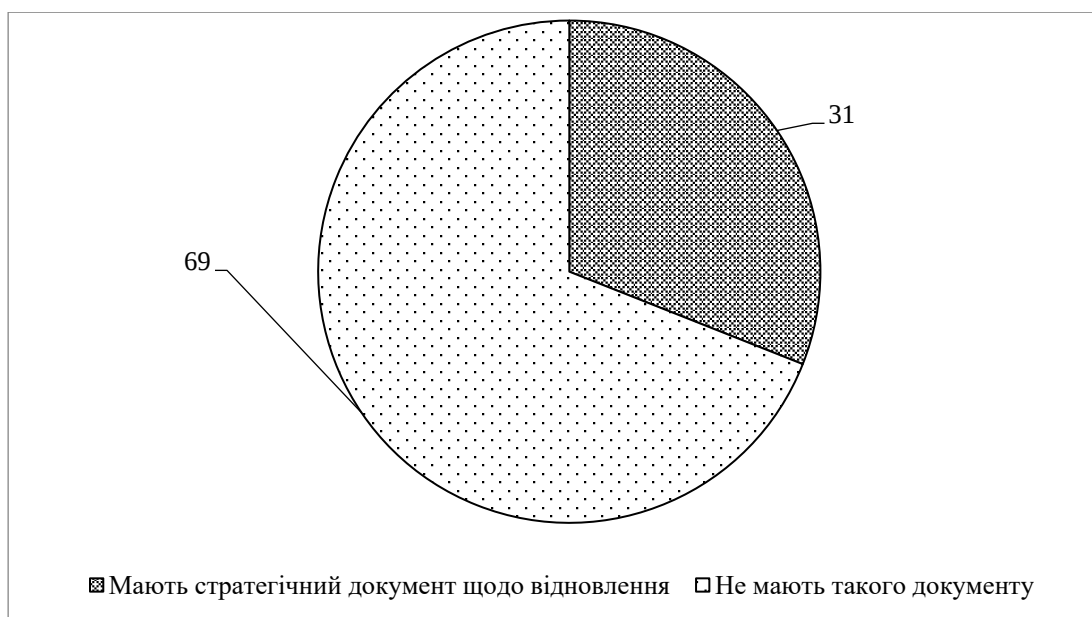

Рис. 1 Частка українських громад, що має стратегічний документ з відновлення станом на 2023 р., %*

*Джерело: [7]

Завдяки бюджетній децентралізації у 2022 р. місцеві громади змогли протистояти будь-яким труднощам, у тому числі фінансовим, і довели наскільки стійким є місцеве самоврядування. У 2022 р. до регіональних бюджетів із загальних та спеціальних джерел надійшло загалом 555,1 млрд грн. Найбільшу частку становили податкові надходження, які склали 393,5 млрд грн, або 70,9% від загальної суми доходів. Державні трансферти склали майже 25%, або чверть усіх надходжень. Крім того, у 2022 р. суттєво зросла частка у доходах місцевих бюджетів зведеного бюджету (24,4%) [8].

Аналіз виконання місцевого бюджету у 2023 р. показує, що в цілому місцевий бюджет відповідає умовам воєнного стану, забезпечує реалізацію основних завдань бюджетної політики та фінансування відповідних видатків, пов'язаних із забезпеченням сил оборони, заходи щодо захисту території, підтримки внутрішньо переміщених осіб та подолання наслідків збройного конфлікту.

У 2023 році 495 громад оцінено як такі, що мають високу спроможність, 314 громад – як такі, що мають достатню спроможність, 182 громади – як такі, що мають критичну спроможність, а 247 громад – як такі, що мають високу спроможність – мають низьку спроможність. Це означає, що 429 громад (29,8%) знаходяться на найнижчому рівні спроможності. Рівень антикризового менеджменту зафіксовано у 16 державних громадах. Порівняно з базовим 2021 роком кількість громад з високим та критичним рівнем спроможності зросла на 59 та 49 відповідно. Водночас зменшилась кількість оптимальних (21), задовільних (63) і слабких (24) спільнот (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтингові позиції територіальних громад (2023/2021)*

Рівні спроможності територіальних громад	Загальна кількість ТГ з відповідним рівнем спроможності		Абсолютна зміна, шт	Відносна зміна, %
	2021	2023		
Високий	436	495	59	113,5
Оптимальний	335	314	-21	93,7
Задовільний	263	200	-63	76,0
Низький	271	247	-24	91,1
Критичний	133	182	49	136,8
	1438	1438		

*Джерело: [9]

У Донецькій, Запорізькій, Луганській та Херсонській областях через географічні умови та інтенсивність бойових дій значно зросла кількість кризових громад. Водночас значна кількість громад залишилася на критичному рівні в Закарпатській (15 громад), Івано-Франківській (14 громад), Львівській (13 громад) та Чернівецькій (18 громад) областях. Особливо це стосується окремих громад, де на процес об'єднання громад впливають не стільки показники спроможності, скільки політичні та суб'єктивні фактори, а підхід до їх формування є певною мірою нераціональним. Змінилась і частка громад, рейтинги яких змінилися у 2023 р. порівняно з 2021 р. (рис. 2).

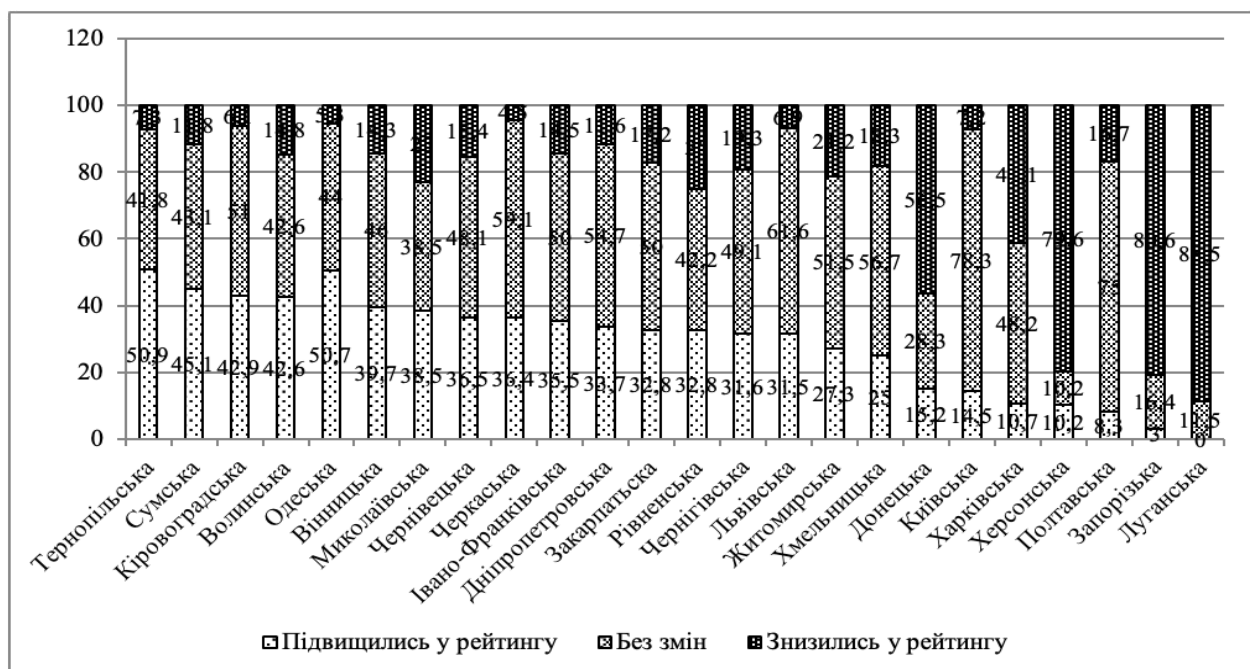

Рис. 2 Рейтингові позиції територіальних громад у 2023 р. порівняно з 2021 р., %*

*Джерело: [9]

За типом адміністративної одиниці підвищили ранг 86 міських, 122 сільських та 216 сільських. Спад спостерігався у 76 міських, 116 сільських та 135 сільських громадах. Рівень спроможності залишився без змін у 218 міських громадах, 195 сільських та 274 сільських громадах. Практично половина громад (47,8%) залишаються на відповідному рівні спроможності як у базовому 2021, так і в 2023 роках. Як наслідок, 424 громади (29,5%) підвищили рівень спроможності, а 327 (22,7%) - знизили (рис. 3).

Особливу увагу слід приділяти фінансово-економічному потенціалу деокупованих громад і територій. Беручи до уваги складну безпекову ситуацію та всі вищезазначені виклики, слід шукати спеціальні заходи для сприяння місцевому економічному відновленню та розвитку. Зміцнення фінансової спроможності, особливо на деокупованих територіях, є нагальним завданням, місцевої влади.

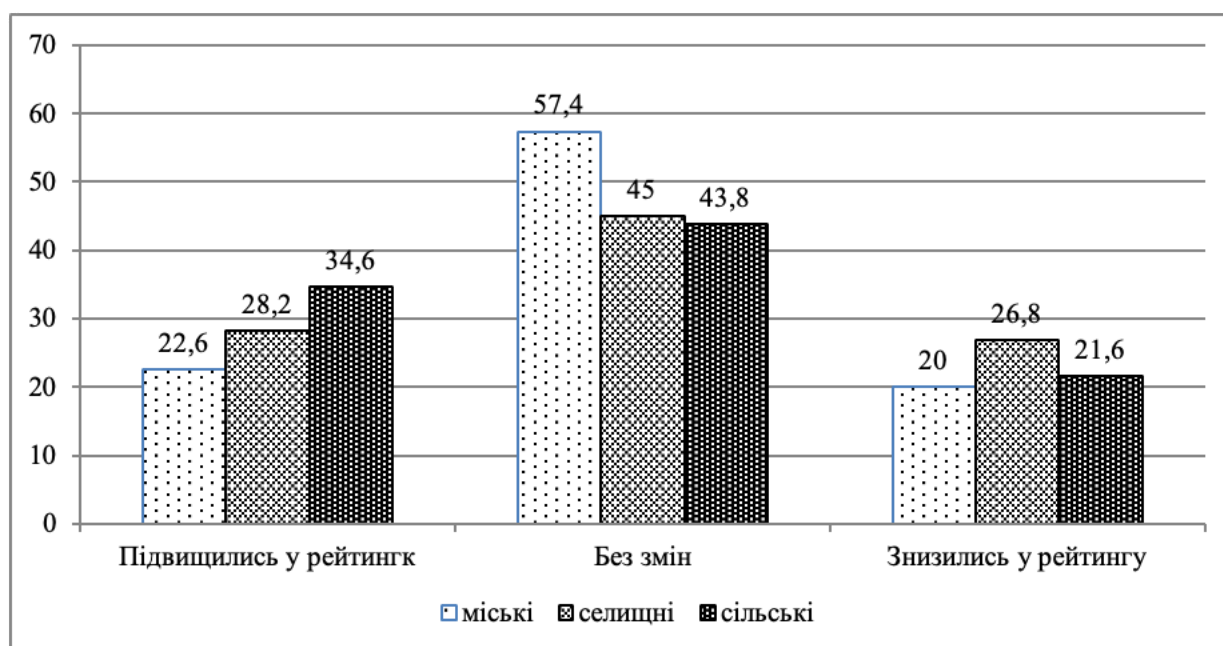

Рис. 3 Рейтингові позиції громад за типами населених пунктів, %*

*Джерело: [9]

З 495 громад з високим рівнем спроможності 198 (40%) - це міські громади, 125 (25,3%) - селищні громади та 172 (34,7%) - сільські громади. Зі зменшенням рівня спроможності (від високого до критичного) зменшується частка міських громад і збільшується кількість селищних та сільських громад. Із 182 громад, що класифікуються як критичні, лише 23 (12,6%) є міськими, 62 (34,1%) - селищними і 97 (53,3%) - сільськими (рис. 4).

Загалом місцеві бюджети, на сьогодні, демонструють позитивні показники фінансової стійкості: на кінець 2023 р. понад 70% (1009) громад перебувають у високому 495 (34,4%) пороговому, оптимальному 314 (21,8%)

та задовільною фінансовою спроможністю 200 (13,9%). Порівняно з періодом до початку широкомасштабного вторгнення) кількість територій громад суб'єктів із позитивним рівнем фінансової спроможності дещо змінилася (1034 у 2021р. та 1009 у 2023 р.).

Це може свідчити про те, що місцеві органи фінансової політики ефективно адаптуються до викликів воєнного часу. Важливим фактором соціально-економічного розвитку територіальної громади є виявлення або чітке визначення шляхів фінансового забезпечення громади.

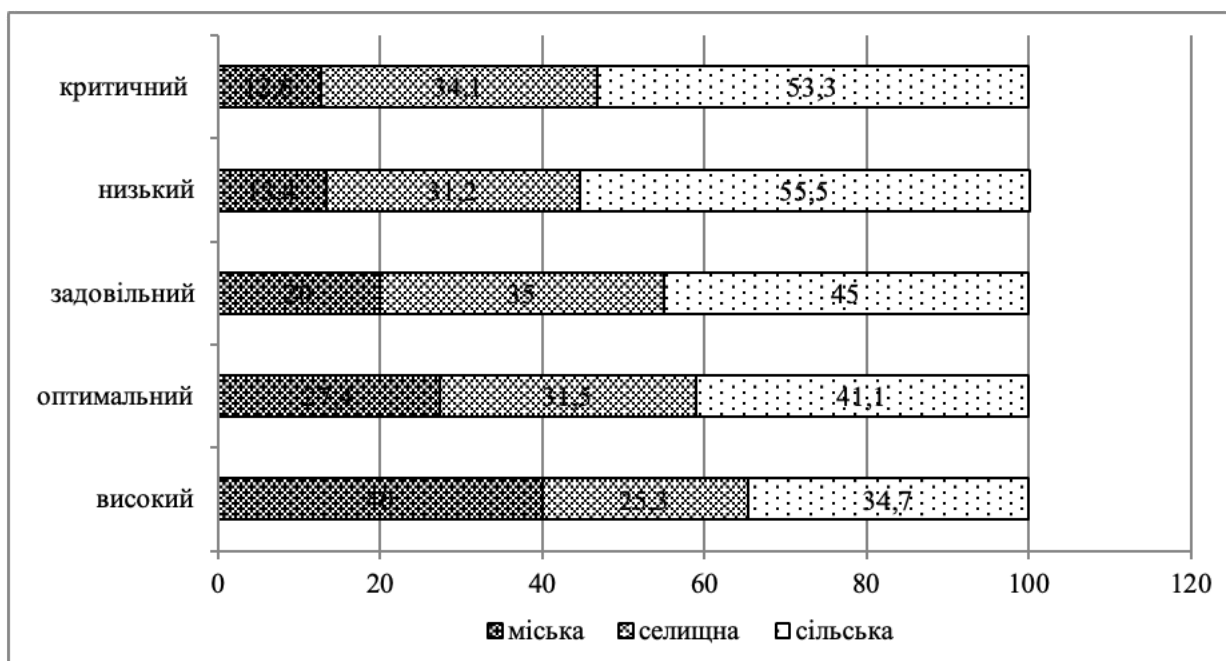

Рис. 4 Розподіл громад в залежності від рівня фінансової спроможності у 2023 р. та типу адміністративного центру, (%)*

*Джерело: [10]

Для прийняття ефективних управлінських рішень щодо виконання своїх основних завдань і функцій громади мають бути повністю автономними. На жаль, сьогодні досить частина місцевих бюджетів залежить від міжбюджетних трансфертів, які часто надаються з бюджету держави [11, с. 66].

Звичайно, виклики, з якими стикаються громади на передовій і на передовій конфлікту, дуже різні. Якщо «відсталі» громади потребують таких рішень, як налагодження партнерства з переселенцями, робота по створенню робочих місць для ВПО, навчання та перепідготовка працівників, то у східних та північних регіонах ми говоримо про руйнування інфраструктури, відновлення засобів існування та економічної активності, міграція людей і, звичайно, збитки. У цих районах потрібні рішення для повернення людей і економічного відновлення [12].

У контексті забезпечення розвитку громад і територій найнагальнішою потребою є розвиток інтелектуального капіталу та продуктивності, а також фінансова підтримка життєзабезпечення громад (табл. 2).

Таблиця 2

Інструменти розвитку громад та територій*

Напрямок	Інструменти
Інтелектуальний потенціал	Важливим кроком для розвитку місцевих економік і соціальної інтеграції є створення умов для соціальної адаптації переміщених осіб; навчання громад комунікаціям з бізнес-середовищем та органами влади для ефективної реалізації цих ініціатив
	Впровадження механізму спрощення вимог до вступу у вищі навчальні заклади, що сприятиме розвитку інтелектуального потенціалу країни.
	На макрорівні необхідно розробити державні політики, які підтримують розвиток людського капіталу. На мезорівні важливо інтегрувати зусилля між різними установами і організаціями для створення сприятливого середовища для навчання та розвитку. На мікрорівні акцент має бути на індивідуальних потребах працівників і забезпеченні їхньої професійної підготовки та кар'єрного зростання.
	Розробити методичні рекомендації щодо особливостей прийому абітурієнтів у небезпечних регіонах
	Створення привабливого середовища для повернення українців, що сприятиме відновленню та розвитку України.
Виробничий потенціал	Механізм переміщення підприємств з чіткими критеріями пріоритетності переміщення
	Нормативно-правова підтримка логістичних організацій для переміщення стратегічно-важливих підприємств із небезпечних територій
	Напрями координації взаємодії між органами державної влади та місцевими громадами з питань розвитку підприємництва
	Портал для компаній, що переїжджають із небезпечних регіонів, з єдиною базою даних місцевих громад та інформацією про стан роботи компанії на цій території
Фінансова підтримка	Державна підтримка функціонування місцевих громад у воєнний час, створення можливостей для саморозвитку в післявоєнний період
	Виділити освітню та медичну субвенції територіальним громадам під час воєнного стану з метою збереження якості публічних послуг та інтелектуального і трудового капіталу території і країни в цілому
Розвиток фандрайзингу	Участь у державних та іноземних проектах, що фінансуються державою та вимагають довгострокового співробітництва
	Участь у спільних проектах та цільове фінансування в рамках програм міжнародних організацій (наприклад, ЄБРР, Програма транснаціонального співробітництва, ЮНІДО - Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (спеціалізована установа ООН), Міжнародний фонд «Відродження»)
	Організація спеціальних заходів зі збору коштів (благодійні вечери, аукціони, концерти, спортивні заходи)
	Ефективно використовувати її переваги для пошуку потенційних донорів та створити власну веб-сторінку з поясненням цілей проекту

*Джерело: сформовано та доповнено автором на основі [3, с. 67; 13, с. 332]

З огляду на поточні бойові дії та ситуацію, необхідно вжити низку заходів для підвищення безпекового потенціалу регіону. На політичному фронті слід збільшити фінансування та підготовку українських збройних сил, підвищити ефективність військових операцій та відновити контроль над окупованими територіями. У соціальній сфері слід забезпечити фінансування реконструкції житлових будинків та будівництва нових комплексів з урахуванням відповідних стандартів безпеки, таких як бомбосховища та незалежне енергопостачання. В енергетичному секторі слід використовувати альтернативні джерела енергії, будувати атомні електростанції, розвідувати і розробляти нові родовища вуглеводнів і рідкісних корисних копалин. У соціально-культурній сфері слід продовжувати організовувати фандрейзингові культурні заходи. У сфері міжнародного співробітництва слід організовувати міжнародні конференції та форуми з актуальних питань, а також розробляти міжнародні конвенції про регіональне співробітництво.[14, с. 162].

Підсумовуючи, можна побачити, що розвиток громад і регіонів у сучасну епоху є складним і багатогранним процесом, який вимагає інтеграції різних аспектів економічного, соціального, екологічного та культурного розвитку. Деякі з ключових аспектів цього процесу наведені нижче (табл. 3).

Для розвитку громад і територій необхідний комплексне спрямування з урахуванням потреб і можливостей населення, а також глобальних тенденцій і викликів. Тільки завдяки активній співпраці та залученню всіх стейкхолдерів можна досягти сталого розвитку та підвищення якості життя. Вищезазначені заходи спрямовані на формування умов ефективного розвитку та підвищення якості життя місцевих громад. Для забезпечення ефективності цих заходів у мирній Україні важливо враховувати специфічні особливості кожної громади та вести діалог з місцевим населенням.

Розвиток громад і територій означає можливість задоволення поточних потреб їх розвитку, водночас створюючи можливості для майбутнього поколінь для забезпечення прогресу суспільства, врахування екологічних, соціально-економічних позицій [15, с. 104].

З огляду на наведене, замість створення нової нормативно-правової бази для відновлення, доцільніше було б розвивати систему планувальних документів, які вже існують протягом останніх років і відповідають кращим європейським практикам регулювання місцевого розвитку.

Таблиця 3

Інтеграційні аспекти розвитку громад та територій в умовах сучасності*

Напрямок	Завдання	Процес
Економічний розвиток	Підтримка місцевого бізнесу	Успішна реалізація фінансової та консультативної підтримки сприятиме економічному зростанню вимагатиме тісної співпраці між державними установами, бізнес-асоціаціями та самими підприємцями
	Інвестиції в інфраструктуру	Удосконалення транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури для залучення інвестицій та підвищення якості життя
	Розвиток туризму	Визначення та просування туристичних атракцій, що приносять дохід місцевим громадам
Соціальний розвиток	Залучення громади	Активна участь населення у процесі прийняття рішень через місцеві ініціативи, консультації та громадські слухання
	Освіта та навчання	Комплексний підхід до підвищення рівня освіти та професійної підготовки населення відповідно до вимог сучасного ринку праці, що сприятиме економічному розвитку країни та конкурентоспроможності населення.
	Забезпечення рівного доступу до можливостей і ресурсів	Забезпечити рівний доступ до послуг для всіх верств населення, включаючи вразливі групи.
Екологічний розвиток	Стійке управління ресурсами	Розробка програм для захисту природних ресурсів, зменшення забруднення та впровадження відновлюваних джерел енергії
	Зелені ініціативи	Впровадження екологічних практик у будівництві, сільському господарстві та повсякденному житті
Культурний розвиток	Збереження культурної спадщини	Підтримуйте місцеві традиції, ремесла та мистецтво, які сприяють розвитку місцевої ідентичності.
	Культурні заходи	Організація фестивалів, виставок та інших заходів, які сприяють культурній діяльності та об'єднують людей
Цифрова трансформація	Електронне управління	Впровадження цифрових технологій в органах місцевого самоврядування для підвищення прозорості та ефективності
	Доступ до інтернету	Розширити доступ до високошвидкісного інтернету та забезпечити мешканцям доступ до новітніх технологій і ресурсів.
Співпраця на місцевому та регіональному рівнях	Партнерство з громадськими організаціями	Спільні проекти з громадськими організаціями, що працюють над соціальними, екологічними та економічними питаннями
	Міжмуніципальне співробітництво	Співпраця між районами для вирішення спільних проблем та оптимізації ресурсів

*Джерело: авторська розробка

Адже зрозуміло, що різні регіони та територіальні громади в Україні зазнали дуже різних втрат внаслідок війни і тому потребують різних підходів до планування розвитку та відновлення. Адже в одних регіонах, навіть в одній і тій самій області, більшість населених пунктів були зруйновані бойовими діями або розграбовані під час окупації, а в інших - взагалі не було жодних руйнувань і територія уникла окупації.

Тому для однієї громади важливо швидко відновитися, відбудувавши зруйноване, а для іншої - розвиватися в нових умовах. В обох випадках йдеться про необхідність певного синхронізованого планування відбудови однієї громади та розвитку іншої громади в межах одного регіону. Тому є потреба у внесенні змін або прийнятті національної стратегії розвитку регіону до 2027 р.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, формування інтеграційних аспектів розвитку громад та територій в умовах сучасності стануть основою зміцнення фінансової спроможності територіальних громад, покращення їх соціально-економічного становища і на цій основі підвищення їхнього добробуту та якості життя людей на території. міст і сіл по всій країні. Основним завданням реалізації процесу економічного розвитку території є формування ефективних інструментів та структури управління, що забезпечує використання сучасних методів управління. Лише виважена політика модернізації системи управління соціально-економічним розвитком громади може забезпечити належні умови для впровадження ефективної моделі управління в нашій країні, але визначення рівня передачі влади та створення функціонального балансу є найважливішим завданням на сьогодні.

Вирішення проблем розвитку громад та територій потребує пошуку відповідних рішень, тому що проблеми складно переплітаються. Отже, подальші наукові дослідження мають бути орієнтовані на вивчення конкретних ефективних механізмів розвитку, які можуть бути застосовані на рівні територіальних громад. Стабілізація та відновлення громад та територій вимагає створення нової, ефективної та прозорої системи стратегічного планування на трьох рівнях: національній, регіональній та стратегії територіальних громад, яка має включати визначення чотирьох типів функціональних регіонів (регіони відновлення, полюси економічного зростання, регіони з особливими умовами розвитку та регіони сталого розвитку) для відновлення та стимулювання регіонального розвитку.

Література:

1. Пак Н. Т., Гось М. І., Юсковець І. М. Територіальні громади: виклики сьогоденні. *Молодий вчений*. 2024. № 2 (126). С. 46-50.
2. Ткачук О., Третяк Ю. про відновлення та регіональний розвиток після війни. URL: <https://www.csi.org.ua> (дата звернення: 02.10.2024).
3. Іванов Ю. Б., Іванова О. Ю. Методичний підхід до вибору напрямів просторового розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану. *Бізнесінформ*. 2022. № 7. С. 67-73.

4. Котов І. В. Теоретичні основи управління сталим розвитком територіальних громад. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 83-88.

5. Ленков О. С. Антикризове управління розвитком територіальних громад: сутність та сучасні механізми. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»; Серія «Управління та адміністрування»*. Вип. 25(54) С. 150-167. URL: <http://umo.edu.ua/naukovi-publikacii-aspirantiv> (дата звернення: 02.10.2024).

6. Пирога І. С., Пирога М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Випуск 77: частина 1. С. 117-123.

7. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. Червень 2023 р. URL: https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf (дата звернення: 02.10.2024).

8. Струк Н. П. Особливості забезпечення економічної спроможності територіальних громад України в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2023. № 7. URL: https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_7_2023 (дата звернення: 02.10.2024).

9. Венцель В., Герасимчук І., Казюк Я. Порівняльний аналіз фінансової спроможності територіальних громад (на основі показників 2021 та 2023 років). URL: <https://pravo.org.ua> (дата звернення: 02.10.2024).

10. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року. URL: https://decentralization.ua/uploads/article/image/17881/big_image_c8958298dc6ec12bc2477eac2e1c68b.jpeg (дата звернення: 02.10.2024).

11. Галкін Д. Г. Аналіз концептуальних засад управління розвитком територіальних громад. *Наукові перспективи*. 2023. № 9(39). С. 66-78.

12. Стельмах О. Місцева економіка в умовах війни та повоєнного відновлення: 60 громад пройшли навчання від U-LEAD. URL: <https://u-lead.org.ua/> (дата звернення: 02.10.2024).

13. Осадчук Н. В. Фандрайзинг як інструмент підвищення фінансової спроможності територіальних громад. *Техніка і наука*. 2024. № 6(34). С. 332-343.

14. Юр'єв О. Формування безпекового потенціалу регіону в сучасних умовах. Місцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи : матеріали Міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні. 2022. С. 162-163.

15. Бліщук К.М. Сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 104-107.

References:

1. Pak, N.T., Hos, M.I., Yuskovets, I.M. (2024). Terytorialni hromady: vyklyky sohodenni [Territorial communities: challenges of today]. *Molodyi vchenyi*. № 2 (126). liutyi. Pp. 46-50 [in Ukraine].

2. Tkachuk, O., Tretiak, Yu. Pro vidnovlennia ta rehionalnyi rozvytok pislia viiny [On recovery and regional development after the war]. URL: <https://www.csi.org.ua> [in Ukraine].

3. Ivanov, Yu. B., Ivanova, O. Yu. (2022). Metodychnyi pidkhid do vyboru napriamiv prostorovoho rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii ta voiennoho stanu [Methodological approach to choosing directions of spatial development of united territorial communities in the context of decentralization and martial law]. *Biznesinform*. № 7. Pp. 67-73 [in Ukraine].

4. Kotov, I. V. (2023). Teoretychni osnovy upravlinnia stalym rozvytkom terytorialnykh hromad [Theoretical foundations of management of sustainable development of territorial communities]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*. № 3. Pp. 83-88 [in Ukraine].

5. Lienkov, O. S. Antykryzove upravlinnia rozvytkom terytorialnykh hromad: sutnist ta suchasni mekhanizmy [Anti-crisis management of territorial communities' development: essence and modern mechanisms]. *Visnyk pislidiplomnoi osvity*. Vyp. 25(54) Seriiia «Sotsialni ta povedinkovi nauky»; Seriiia «Upravlinnia ta administruvannia». Pp.150-167. URL:<http://umo.edu.ua/naukovi-publikacii-aspirantiv> [in Ukraine].

6. Pyroha, I.S., Pyroha, M.I. (2023). Rol mistsevoho samovriaduvannia u vidbudovi v umovakh voiennoho stanu [The role of local self-government in reconstruction under martial law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seria Pravo*. Vypusk 77: chastyna 1. Pp. 117-123 [in Ukraine].

7. Doslidzhennia initsiatyv u sferi povoiennoho vidnovlennia [Research on post-war reconstruction initiatives]. Cherven 2023 r. URL: https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf [in Ukraine].

8. Struk, N. P. (2023). Osoblyvosti zabezpechennia ekonomichnoi spromozhnosti terytorialnykh hromad Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of Ensuring the Economic Capacity of Territorial Communities of Ukraine under Martial Law]. URL: https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_7_2023 [in Ukraine].

9. Ventsel, V., Herasymchuk, I., Kaziuk, Ya. Porivnialnyi analiz finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad [Comparative analysis of the financial capacity of territorial communities] (na osnovi pokaznykiv 2021 ta 2023 rokiv). URL: <https://pravo.org.ua> [in Ukraine].

10. Otsinka finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad za pidsumkamy 2023 roku [Assessment of the financial capacity of territorial communities by the end of 2023]. URL: https://decentralization.ua/uploads/article/image/17881/big_image_c8958298dc6ec12bc2477eac2e1c68b.jpeg [in Ukraine].

11. Halkin, D. H. (2023). Analiz kontseptualnykh zasad upravlinnia rozvytkom terytorialnykh hromad [Analysis of the conceptual framework for managing the development of territorial communities]. *Naukovi perspektyvy*. № 9(39). Pp. 66-78 [in Ukraine].

12. Stelmakh, O. Mistseva ekonomika v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia: 60 hromad proishly navchannia vid U-LEAD [Local economy in the context of war and post-war recovery: 60 hromadas trained by U-LEAD]. URL:<https://u-lead.org.ua/> [in Ukraine].

13. Osadchuk, N. V. (2024). Fandraizynh yak instrument pidvyshchennia finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad [Fundraising as a tool to increase the financial capacity of local communities]. *Tekhnika i nauka*. №6(34). Pp. 332-343 [in Ukraine].

14. Yuriev, O. (2022). Formuvannia berekovoho potentsialu rehionu v suchasnykh umovakh [Formation of birch potential of the region in modern conditions]. *Mistseve samovriaduvannia v umovakh vidnovlennia Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy : materialy Mizhnar. kruhloho stolu do Dnia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini*. Pp.162-163 [in Ukraine].

15. Blishchuk, K.M. (2024). Stalyi rozvytok terytorialnykh hromad v konteksti detsentralizatsiinykh zmin [Stalyi rozvytok terytorialnykh hromad in the context of detsentralizatsiinykh zmin]. *Ekonomichnyi prostir*. №190. Pp. 104-107 [in Ukraine].